

România în Primul Război Mondial

Evenimentele sângeroase din timpul Primului Război Mondial, declanșat în urmă cu 104 ani, au fost readuse în atenția opiniei publice internaționale începând cu anul 2014 printr-o serie de acțiuni de amploare, în scopul împăstrării memoriei istorice și prevenirii unor noi conflicte de amploare. Asemenea acțiuni de comemorare a unei tragedii a cărei repetare trebuie evitată cu orice preț s-au desfășurat în Marea Britanie, la 28 iunie 2014, alocându-se cu acest prilej un fond de 5 milioane de lire sterline „pentru a repara, proteja și conserva monumentele memoriale de război din țară, pentru a rămâne locuri de respect pentru generațiile viitoare și a facilita națiunii să înțeleagă mai bine ce s-a întâmplat acum un secol¹”.

La Sarajevo (Bosnia – Herțegovina), în Franța, în Germania (la Berlin), în Rusia și în alte state care au fost implicate în prima mare conflagrație mondială, s-au desfășurat numeroase activități comemorative și dezbatere istorice internaționale.

În România, începând cu anul 2016, când s-au împlinit 100 de ani de la intrarea țării în această sângeroasă conflagrație mondială, au avut loc, de asemenea, unele manifestări cu caracter evocator, al căror principal scop l-a constituit readucerea în memoria generațiilor actuale a vitregiilor, grozăviilor, jertfelor și sacrificiilor înaintașilor noștri pentru că „poporul român nu a fost printre răsfățații soartei. Istoria neamului românesc este o înșirare de nedreptăți, suferințe și umilințe. Din trecutul nostru zburciemat am ieșit cu multe lipsuri. Cel mai mare, izvorul tuturor celorlalte, era că Țara Românească, așa cum am putut s-o plămădim cu sângele feciorilor noștri și cum ne-au lasat-o vecinii lacomi, nu cuprindea tot neamul românesc. Mai mult de jumătate din pământul și neamul nostru se găsea sub jug străin²”.

Evenimentele internaționale de la începutul secolului XX au fost amplu dezbătute și nu constituie obiectul intervenției noastre.

În România, acțiunile dedicate Centenarului, gravitează cu preponderență în jurul anului 2018 și se desfășoară sub genericul „Centenarul Marii Uniri”.

Perioada neutralității (3 august 1914 – 14 august 1916)

Fără a minimaliza cu nimic importanța unirii Transilvaniei cu patria mamă, considerăm că o asemenea abordare este incompletă și induce în conștiința publică unele confuzii. În opinia noastră, pentru români, Centenarul se întinde pe o perioadă mai lungă, de aproximativ 6 ani și cuprinde etapa dintre anul 1914, când s-a declanșat Primul Război Mondial, și anul 1920, când România a încheiat pacea cu Puterile cu care s-a aflat în conflict.

Este de subliniat faptul că, deși România a intrat oficial în Război la 14 august 1916, ora 21:00, un mare număr de români din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina, Basarabia și Voivodina au participat la acțiunile militare în cadrul armatelor austro-ungară, germană, rusă și sârbă încă din primele zile ale războiului, unii dintre ei chiar de la 28 iulie 1914, când, pe Frontul din Balcani, au fost obligați să tragă unii împotriva altora.

Pe parcursul celor 6 ani (2014–2020) românii au și alte evenimente pe care să le comemoreze, asupra cărora nu vom insista, fiind numeroase, și unele pe care să le aniverseze, precum Unirea Basarabiei (27 martie), Bucovinei (28 noiembrie) și Transilvaniei (1 decembrie) cu țara mamă, România, și încheierea Păcii din 1920 care, consfințeau întregirea țării în gra-

nițele ei naturale firești în spațiul sacru Carpat-Danubiano-Pontico-Nistrean.

Asasinarea, la 28 iunie 1914, a Prințului moștenitor Franz Ferdinand, la Sarajevo, a fost o surpriză de proporții pentru opinia publică și clasa politică europeană, precum și pentru cea românească, până atunci observatorii avizați luând în calcul moartea bătrânului împărat Franz Josef și aplicarea unor reforme pe care le preconiza succesorul său, în contradicție cu ideile autorităților ungare. Prințul moștenitor dorea organizarea imperiului pe baze tripartite: austriacă, ungară și slavă, fiind totodată un adept al unității și integrității Imperiului, respingând naționalismele care puteau avea efecte dizolvante.

Cu toate că împrejurările asasinatului sunt, în general, cunoscute, prezentăm câteva detalii. În zilele de 26 și 27 iunie 1914, prințul moștenitor a participat împreună cu șeful Marei Stat Major al dublei monarhii și cu guvernatorul militar al Bosniei la manevrele militare executate cu două corpuri de armată pe teritoriul Bosniei. Sâmbătă, 27 iunie, perechea princiară a vizitat orașul, fiind aclamată de populație datorită simpatiei de care se bucura Franz Ferdinand, grație spiritului său reformator. A doua zi, duminică, 28 iunie 1914, prințul și soția sa au sosit la Sarajevo pentru vizita oficială, deplasându-se într-un automobil deschis. În jurul orei 10:30 s-a produs un prim atentat căruia perechea princiară i-a supraviețuit, deoarece bomba plasată de către unul dintre cei șapte atentatori a explodat sub mașina de escortă, prințesa fiind rănită ușor, iar prințul scăpând nevătămat. Și-au continuat programul la Primărie într-o atmosferă încordată, cu unele reproșuri din partea

**General (r) conf. univ. dr.
Vasile Jenică APOSTOL**

România în Primul Război Mondial

prințului care a insistat să meargă la spital pentru a-i vizita pe ofițerii de excortă răniți. Deși existau și alte variante pentru deplasarea la spital, s-a folosit același itinerar, iar în mai puțin de o oră s-a produs al doilea atentat, Gavriilo Princip, un student de 19 ani, ucigând prin două focuri de revolver pe prinț și pe soția acestuia. În apropiere era un alt atentator cu două bombe care urma să intervină dacă nu reușea trăgătorul cu arma. Cei doi atentatori făceau parte dintr-un grup de comando compus din șapte membri, supuși austrieci, de naționalitate sârbo-bosniacă, membri ai Societății „Tânăra Bosnie”. Complotul fusese inițiat și pregătit de către societatea secretă „Mâna Neagră” condusă de colonelul Dragutin Dimitrievic, șeful informațiilor din Statul Major Sârb. „Societatea își propunea crearea prin orice mijloc a Serbiei Mari, care urma să-i cuprindă pe toți slavii sudici.”³

Zvonul despre pericolul asasinării lui Franz Ferdinand a circulat în diverse medii diplomatice și politice. Informat de la Belgrad, ministrul sârb la Viena a încercat să obțină audiență la Ministerul Afacerilor Externe pentru a semnaliza riscul deplasării prințului moștenitor în Bosnia, dar aceasta nu i-a fost acordată. Același diplomat l-a informat și pe guvernatorul Bosniei care nu a luat nici o măsură suplimentară, iar prințul însuși a dorit să nu mai facă deplasarea în Bosnia, dar de la Viena i s-a transmis că programul trebuie respectat. Atentatul a fost considerat în cercurile austro-ungare ca un moment propice pentru rezolvarea problemei „sârbe”.

Serbia, prin politica sa iredentistă de unire a slavilor din sud într-o singură formațiune statală, era percepută la Viena și Budapesta drept un factor destabilizator al monarhiei dualiste. Au existat indicii că în cadrul clasei politice austro-ungare au fost numeroase și influente personalități

care s-au pronunțat pentru un război preventiv împotriva Serbiei. Asasinatul de la Sarajevo a surprins și îngrijorat cercurile politice de la București și opinia publică românească. Regele Carol I i-a declarat, în ziua asasinatului, ministrului american din România că el poate aduce un război mondial. Cu toate că în cadrul Guvernului I.I.C. Brătianu, perspectiva războiului nu era

Franz Ferdinand, prințul asasinat la Sarajevo în 28 iunie 1914

considerată viabilă, în spatele unei liniști aparente, la nivel european se desfășura o intensă activitate diplomatică menită să apropie ceasul catastrofei, cu toate că șansele păcii nu erau compromise definitiv. Reacțiile liderilor dublei monarhii au fost prompte, ei considerând că momentul este propice pentru a termina cu Serbia, portdrapel al atitudinii austriece. În urma războaielor balcanice, raporturile dintre cele două țări au devenit tot mai tensionate, exaltarea sentimentului național în Serbia arătând că perspectiva conflictului dintre ele era de neînlăturat.

La 5 iulie 1914, ambasadorul austro-ungar a înmănat o scrisoare autografă a împăratului Franz Josef adresată împăratului Wilhelm al II-lea în care se arăta că Serbia este vinovată de asasinat. Franz Josef preciza că „nimeni nu s-ar putea îndoi că politica sa tinzând către reunirea slavilor din sud sub drapelul sârb

înlesnește crime de acestea și că continuarea acestei stări de lucruri constituie o primejdie permanentă pentru Casa mea și pentru Statele mele”⁴.

„Criza din iulie”, cum este cunoscută în istoriografie perioada dintre atentat și perioada războiului, s-a dovedit extrem de dificil de gestionat, Austro-Ungaria fiind hotărâtă să „pedepsească” Serbia și să rezolve irendentismul sârb care îi amenința viabilitatea și integritatea. Există surse potrivit cărora monarhia dualistă a pregătit cu atenție războiul împotriva Serbiei, iar atentatul i-a servit interesele de moment. În seara zilei de 23 iulie 1914, Serbiei i-a fost adresat de către imperiul austro-ungar un ultimatum cu cerințe extrem de dure și aproape imposibil de îndeplinit de către un stat suveran. El a fost redactat într-o asemenea manieră, tocmai pentru a fi refuzat și a se trece la război, termenul de răspuns din partea Serbiei fiind foarte scurt, de numai 48 de ore. Ultimatumul Austro-Ungariei a provocat o foarte mare îngrijorare în Europa, amplificându-se considerabil activitatea diplomatică în scopul identificării unei soluții care să evite conflictul armat. Germania a comunicat că nu a cunoscut conținutul ultimatumului, emiterii lui fiind o surpriză și pentru autoritățile de la Berlin.

La St. Petersburg s-a reunit Consiliul de Miniștri și Consiliul de Coroană sub conducerea țarului Nicolae al II-lea, ajungându-se la o atitudine războinică. A fost invocată imposibilitatea pentru Rusia de a accepta umilirea și distrugerea Serbiei precum și prezența masivă a Austro-Ungariei în Balcani și în zona strâmtoarelor Mării Negre. Propunerea Ministrului rus de externe de a examina, împreună cu ambasadorul austro-ungar la Petersburg textul ultimatumului pentru a încerca, de comun acord, să găsească o modalitate de schimbare

România în Primul Război Mondial

a unor pasaje care păreau inacceptabile, a fost respinsă de Austro-Ungaria. La Londra s-a propus, la 25 iulie 1914, Austro-Ungariei, prin intermediul Berlinului, prelungirea termenului de 48 de ore acordat Serbiei și, în cazul apariției unor tensiuni în raporturile cu Rusia, acceptarea unei medieri din partea Marii Britanii, Franței, Germaniei și Italiei, dar răspunsul a sosit după expirarea termenului impus prin ultimatum.

În Franța, președintele și prim-ministrul au sosit dintr-un voiaj în Rusia la 29 iulie 1914, când declarația de război a Austro-Ungariei era deja un fapt împlinit.

În Italia, ultimatumul a provocat o profundă nemulțumire, mai ales pentru faptul că autoritățile de la Roma, ca și cele de la București, nu au fost consultate. În aceste condiții, în seara zilei de 25 iulie 1914, cu 20 de minute înainte de expirarea ultimatumului, prim-ministrul Serbiei a înmănat răspunsul ministrului austro-ungar la Belgrad. A fost respins un singur punct, cel referitor la participarea autorităților austriece la anchetarea, pe teritoriul sârb, a celor implicați în complot.

După parcurgerea documentului, ministrul austro-ungar Giesl de Gheslingen a cerut pașapoartele și, împreună cu personalul diplomatic, a plecat rapid din Serbia. În seara aceleiași zile, Franz Josef a autorizat utilizarea a șapte corpuri de armată pentru atacarea Serbiei, iar Serbia a recurs la mobilizarea totală. La 28 iulie 1914, Austro-Ungaria, deși nu terminase pregătirile, a declarat război Serbiei, artileria austro-ungară începând bombardarea Belgradului.

La 30 iulie 1914, Rusia și-a mobilizat trupele de la granița vestică.

Germania a dat un ultimatum Rusiei să înceteze mobilizarea și, cum aceasta nu l-a luat în seamă, la 1 august i-a declarat

război.

La 3 august, Germania i-a declarat război Franței, după ce armata germană invadase Belgia, violând neutralitatea acesteia. Invadarea Belgiei a determinat Marea Britanie ca, la 4 august 1914, să declare război Germaniei.

La 6 august 1914, Austro-Ungaria a declarat război Rusiei.

La 11 august 1914, Franța a declarat război Austro-Ungariei, iar la 12 august, Marea Britanie a făcut același gest.

La 14 august a fost dată publicității declarația Rusiei, prin care se reconstituia și se recunoștea autonomia regatului Poloniei.

La 3 noiembrie 1914, Imperiul Otoman intra în război de partea Puterilor Centrale.

Examinând declarațiile și inițiativele care au urmat asasinării lui Franz Ferdinand, se ajunge la concluzia că nimeni nu a dorit un război generalizat de lungă durată.

Austro-Ungaria, prin gestul său, a dorit doar să pedepsească Serbia și să pună capăt acțiunilor iredentiste de la granițele sale.

Rusia a dorit să determine Austro-Ungaria să renunțe la planurile sale de lichidare a Serbiei. Germania a considerat că a venit un moment propice pentru a tranșa disputa tradițională cu Franța.

„Marele Război” este unul dintre cele mai neînțelese fenomene ale istoriei secolului al XX-lea, pentru că și la 100 de ani distanță, originile și cauzele lui sunt în continuare obiect de controversă istorică. În timpul conflictului și imediat după acesta fiecare parte a aruncat responsabilitatea declanșării catastrofei asupra celeilalte tabere.

Ca majoritatea statelor europene, și România, actor de rang secund în concertul de putere european al epocii, a fost surprinsă de evoluția rapidă a evenimentelor. Ion Gh. Duca,

unul dintre cei mai importanți lideri ai Partidului Național Liberal, scria că „nimeni nu se gândea la războiul general. Eu, în orice caz, sunt dator să mărturisesc că eram sigur că războiul nu va izbucni. Știam că în Franța și în Anglia există un atotputernic curent pacifist și că Germania, în plină prosperitate și fericire, sau Austria, șubredă din toate părțile, nu puteau să cuteze a dezlănțui un război cu sorți îndoielnici de izbândă pentru ele. Mi se părea o așa aberație mentală încât credeam conducătorii acestor state incapabili de ea”⁵.

La data izbucnirii războiului națiunea română se confrunta cu o situație geostrategică deosebit de dificilă. Două dintre marile puteri beligerante, imperiile austro-ungar și rus, aveau sub dominația lor teritorii locuite majoritar de români. Transilvania și Bucovina se aflau în compunerea monarhiei dualiste, iar Basarabia era inclusă în imperiul rus încă din anul 1812. Regatul român se situa tot între cele două imperii, având revendicări naționale atât la Vest cât și la Est. El făcea parte din Tripla Alianță la care aderase în 1883. În anul 1914, în circumstanțele internaționale ale înfruntării dintre cele două tabere – Antanta și Puterile Centrale – România a fost obligată să-și reconsidere opțiunile de politică externă.

(va urma)

1 General maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, coordonator, „România la începutul Marelui Război”, de la *Atentatul de la Sarajevo la moartea regelui Carol I*, Ed. Militară, București, 2014, p. 9.

2 Constantin Kirilțescu, „Istoria Războiului pentru întregirea României”, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 55.

3 General maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, p. 42.

4 Idem, p. 45.

5 I. Gh. Duca, „Memorii”, vol. I, *Neutralitatea. Partea I (1914 – 1915)*, Ediție și schiță biografică de Stelian Neagoe, Ed. Expres, București, 1992, p. 36.